
Jože Pirjevec

Sklep sekretariata Izvršnega komiteja Komunistične internacionale št. 688, z dne 15. septembra 1940

V petem zvezku Zbranih del Josipa Broza Tita se v kronologiji za obdobje med začetkom septembra 1939 in začetkom oktobra 1940 nahaja naslednji zapis: "Prva polovica septembra - V Zagrebu se je Tito sestal z N. Petrovičem in mu dal naloge, ki jih je treba opraviti v Kominterni v zvezi s V. konferenco KPJ. Seznanil ga je s stanjem v Partiji; obvestil, da so bile uspešno opravljene vse nacionalne in pokrajinske konference, da so izvoljeni delegati, da je zrasel kader profesionalnih revolucionarjev. Med izpolnjevanjem te Titove naloge je N. Petrovič (okoli 10. septembra) napisal obsežno poročilo, o katerem so razpravljali na razširjeni seji sekretariata IKKI (oktobra 1940)".¹

Zadnji podatek ni povsem točen. Dr. Nikola Petrovič, strojni inženir, ki je bil pred začetkom druge svetovne vojne član agitpropa KP KPJ za Srbijo, obenem pa, kot je videti, Titov zaupni kurir, je sredi septembra res prišel v Moskvo in tam sekretariatu IKKI sporočil po Titovem nalogu nekaj ustno zastavljenih vprašanj. O njih pa njegovi člani - Wilhelm Pieck, Ercoli (Palmiro Togliatti), Klement Gottwald, Georgi Dimitrov - niso razpravljali šele dober mesec kasneje, temveč že 15. septembra 1940. Protokol omenjene seje, oziroma sklep, ki so ga poslali tovarišu Walterju, to je Titu, je shranjen v arhivu Tretje internacionale v Moskvi in je po svoje zanimiv, saj meče novo luč na dogajanje znotraj KPJ nekaj mesecev pred Hitlerjevim in Mussolinijevim napadom na Jugoslavijo.²

Iz odgovorov je mogoče jasno razbrati, kakšna so bila ustna vprašanja, ki jih je Tito posredoval prek N. Petroviča in kakšna so bila torej poglobljena težišča njegove politične linije jeseni 1940. Po uspehah nacionalnih in pokrajinskih konferencah, ki so se v prejšnjih mesecih razvile po vsej Jugoslaviji, je generalni sekretar KPJ oblikoval ambiciozni načrt, da v ilegali skliče V. kongres partije in s tem zaključi tisto dolgo obdobje notranje neurejenosti in nedemokratičnosti, ki ga je preživljala KPJ, ker od dresdenskega kongresa leta 1928 ni mogla delovati v skladu s svojim statutom. Očitno je Tito potreboval kongres tudi zato, da bi z njim utrdil svoj položaj generalnega sekretarja, saj na to mesto ni bil izvoljen, temveč imenovan po odločbi Moskve, s tem pa tudi obvaruje partijo pred razpustitvijo, ki ji je še vedno grozila. O kongresu je s svojimi sodelavci razpravljal že maja 1940 v Beogradu, vendar je IKKI, ko je bil o tem obveščen, priporočil, naj se namesto njega skliče raje partijska konferenca.³ Kljub temu pa je Tito vztrajal in naslednjega septembra še enkrat zastavil vprašanje o organizaciji kongresa. Na seji 15. septembra pa je sekretariat IKKI sprejel sklep, da se je treba "*zaradi resne nevarnosti policijske intervencije v tak kongres (obiskalo bi ga okrog 100*

---

¹ Josip Broz Tito: *Zbrano delo*, knjiga V. Ljubljana 1979, str. 283.

² Rossijskij centr hranjenja i izučeniija dokumentov novejšej istorii (RCHIDNI), Moskva, fond 495, opis 19, delo 1325.

³ Josip Broz Tito, n. d., str. 275.

delegatov), in nevarnosti aretacije vseh vodilnih tovarišev, naj se sklicu partijskega kongresa začasno odpove. Področne partijske konference, področne konference mladinske organizacije ter osrednja konferenca mladinske organizacije, ki so vse potekale brez policijskih intervencij, nas ne smejo zapeljati k neprevidnosti. Partija mora kar največjo pozornost posvečati ohranjanju konspiracije in poklicati na odgovornost vsakega tovariša, ki bi prekršil njena pravila. V primeru, da se na partijski konferenci kakšno pomembno vprašanje ni razrešilo, naj to stori Centralni komitee KPJ v sporazumu s sekretariatom izvršnega komiteja Komunistične internacionale. To še posebej velja za sestavljanje ali dopolnjevanje Centralnega komiteja KPJ."⁴

Drugo vprašanje, s katerim se je Tito obrnil na Moskvo, se je nanašalo na sindikalno organizacijo delavstva. Po sklenitvi sporazuma Molotov-Ribbentrop avgusta 1939, se je odnos med komunisti in socialdemokrati močno skalil znotraj skupnega sindikalnega gibanja (Ursovi sindikati), ki mu je obenem stregel po življenju vladajoči režim Cvetković-Maček. V teh razmerah je vodstvo KPJ menilo, da bi bilo v tovarnah primerno oblikovati delavske aktive, ki bi zajeli "Zavedne in aktivne delavce vseh sindikatov (...) in tudi neorganizirane" in naj bi postali "pod vodstvom komunistov in prek njih povezani v enotno gibanje."⁵ Temu načrtu pa se je IKKI odločno postavil po robu: "Poziv partije k ustanavljanju tovarniških aktivov", je zapisano v protokolu z dne 15. septembra, "ki naj bi zaradi grozeče prepovedi razrednih sindikatov že vnaprej veljali za nadomestek sindikatov, ima lahko za posledico oslabitev mobilizacije delavcev za obrambo razrednih sindikatov in bi lahko vladi olajšali prepoved sindikatov. Že ime tovarniški aktiv ni pravilno izbrano, ker ustvarja predstavo o obstoju elitne skupine v tovarni in s tem otežuje vključitev vseh delavcev v skupen boj."⁶

Prav tako odklonilen je bil odnos IKKI do Titove ideje, da bi partija ustanovila oborožene enote, ki naj bi branile delavske demonstracije pred napadi policije in pri tem menil: "Partija se mora energično zoperstaviti prizadevanjem in ukrepom, ki odpirajo vrata provokacijam in ki ne ščitijo demonstracij, pač pa jih ogrožajo. Najbolj učinkovit ukrep za zaščito demonstracij je njihova temeljita priprava, tako da se ob njihovi množičnosti in odločnosti za boj razblini vsak reakcionarni napad. Glede na naraščajočo reakcijo in policijske provokacije naj bo partija pozorna na to, da se demonstracije ne izvajajo po naključju, ob vsaki stavki in brez kontrole, pač pa le zaradi pomembnih vzrokov, takrat pa morajo izhajati iz tovarn ter biti dobro pripravljene in množične."⁷

Iz povedanega je očitno, da so člani sekretariata IKKI zoperstavljali Titovi revolucionarni gorečnosti poudarjeno skepso, ki je dobila svoj vrh v naslednjem, četrtem odgovoru. Iz njega je mogoče sklepati, da je Tito videl razmere, ki so se oblikovale v Jugoslaviji po sporazumu Cvetković-Maček, kot zrele za revolucijo in je zato spraševal Moskvo, ali ne bi bilo primerno vlade strmoglaviti in vzpostaviti ljudsko oblast. Po njegovem je država v resni nevarnosti, da jo Nemčija in Italija razdelita na svoja protektorata ob soglasju delov jugoslovanske buržoazije in vlade,

⁴ RCHIDNI, n. d.

⁵ Josip Broz Tito, n. d., str. XV.

⁶ RCHIDNI, n. d.

⁷ Prav tam.

podobno kot se je to zgodilo leta 1938 z Avstrijo, oziroma 1939 s Češko in Slovaško. Izhajajoč iz tega prepričanja, je menil, da bi bilo treba izrabiti močno zaostritev razrednih nasprotij v državi, organizirati razredni boj in ustvariti resnično ljudsko vlado delavcev in kmetov, zmožno voditi oboroženo obrambo proti podjarmljenju jugoslovanskih narodov. IKKI ni zanikal, da bi razmere v Jugoslaviji ne bile nadvse napete, vendar se ni strinjal s Titovo revolucionarno zagnanostjo: *"Situacija v Jugoslaviji brez dvoma kaže na močno zaostritev razrednih nasprotij in razrednega boja. Vprašanja, ki jih postavlja vodstvo partije pa kažejo na napačno sklepanje partije glede njenih nalog v dani situaciji, ter da v partiji obstajajo tendence, ki podcenjujejo moč nasprotnika in precenjujejo moč KPJ. Kakor je treba pozdraviti uspehe, ki jih je partija dosegla pri večanju svojega članstva, krepitevi svojih notranjih vrst, pa tudi pri krepitevi svoje mladinske organizacije in večanju vpliva pri industrijskih delavcih, pa je to ne sme zavesti k precenjevanju svoje moči, na kar očitno kaže postavljeno vprašanje. V Jugoslaviji manjkajo še vsi pogoji, ki bi dovoljevali zahtevo po strmoglavljenju vlade in vzpostavitvi prave vlade delavcev in kmetov, kar bi v tej situaciji pomenilo vzpostavitev diktature proletariata. Vpliv partije dosega le razmeroma majhen del delavstva, na vasi pa je še zelo skromen. Tudi dosedanjih uspehov partija ni znala organizacijsko utemeljiti pri množicah. Pri svoji oceni situacije in pri postavljanju vprašanj se partija v glavnem naslanja na razpoloženje množic pa tudi vojakov in celo nekaterih oficirjev, ki izražajo nezadovoljstvo zaradi politike vlade in meščanskih strank in svojo simpatijo do Sovjetske zveze. Tega razpoloženja nikakor ne gre podcenjevati; ob nadaljnjem zaostrovanju situacije zaradi razvoja imperialistične vojne bodo še naraščala in ustvarjala ugodna tla za organizacijo boja množic. Postavitev takega akcijskega gesla bi partijo izolirala od velikih delov delovnega ljudstva, posebno še od kmetov in obrtnikov, ki jih je vsekakor možno pridobiti za boj proti vladajočemu režimu in za neodvisnost narodov Jugoslavije, vendar še niso pripravljeni za boj za proletarsko diktaturo. Tako geslo bi bilo lahko služilo tudi kot povod za vmešavanje tujih imperialističnih sil v notranje razmere Jugoslavije, da bi tako nasproti buržoaziji lahko nastopili kot rešitelji pred boljševizmom. Ravnanje partije v smislu tega gesla bi pomenilo povesti prve vrste delavskega razreda v boj, v katerem bi bili povsem očitno poraženi, tako s strani domačih reakcionarnih sil, pa tudi ob podpori tujih vojaških. Tako geslo tudi nič ne upošteva mednarodnega položaja in položaja na Balkanu, kot ga je ustvarila imperialistična vojna. Partija se mora tudi resno postaviti po robu špekulacijam o pomoči sovjetske Rdeče armade v taki avanturi."*⁸

Ta odločen 'njet', ki je kronal vrsto prvih treh, je moral delovati na Tita kot hladna prha, saj je povsem nakazal, da v Moskvi nimajo razumevanja za njegov revolucionarni srbež, še več, da gledajo na njegovo preobrazbo Partije, na katero je bil tako ponosen, precej skeptično. V bistvu je omenjeni odgovor že napovedal tisto razhajanje med IKKI oziroma vrhovnim kremeljskim vodstvom in KPJ, ki se je vleklo od srede junija 1941 do konca vojne in je izviralo iz prepričanja Tita in njegovih, da bo mogoče v enem zamahu udejaniti osvobodilni boj in socialistično revolucijo.

Septembra 1940 sekretariat IKKI še ni upošteval možnosti spopada med SZ in Hitlerjevo Nemčijo kot neizbežno nevarnost, zato je tudi vztrajal v svoji tra-

⁸ Prav tam.

dicionalni oceni dogajanja v zahodni Evropi in na Balkanu. V prepričanju, da gre za vojno med imperialističnimi silami, iz katere bo kot končna zmagovalka izšla socialistična ideja, je od Tita zahteval, da skrbi predvsem za krepitev Partije v jugoslovanski stvarnosti. *"Sedanja situacija zahteva od KPJ kar najodločnejšo mobilizacijo delovnih množic za boj za konkretno materialno izboljšanje življenja delavcev, kmetov, obrtnikov, intelektualcev. Stavkovno gibanje delavskih množic je treba kar najmočnejše podpreti, ne da bi bila ob tem vsaka stavka povezana z demonstracijami. Nujno potrebno je v organiziran boj množic v večji meri vključevati tudi mladino in ženske, zato mora partija bolj kot doslej postavljati v ospredje njihove zahteve. Z vso močjo je treba tudi širiti delovanje partije po vaseh, saj je podpora kmečkih množic bistven dejavnik boja delavskih sil in ustvarjanja predpogojev za splošen množičen razredni boj. S tem je tesno povezan tudi boj za mir in proti imperialistični vojni, proti kapitulantskim težnjam birokracije nasproti imperialističnim silam in proti potiskanju jugoslovanskih narodov v vojno."*⁹

Ob poudarjanju, da je treba mobilizirati množice, Pieck, Dimitrov, Ercoli in Gottwald vendarle niso spregovorili, v kakšni nevarnosti je obstoj Jugoslavije, saj je bila vkleščena med Nemčijo in Italijo, obenem pa objekt v igri britanskih tajnih služb. V tem položaju se jim ni zdelo nemogoče, da bi država zaradi zunanjega pritiska pa tudi zaradi notranje neenotnosti ne razpadla in postala plen sosednjih imperialističnih sil. Prepričani so bili, da ni računati na sporazum med Hrvati in Srbi, ki ga je utelešala vlada Cvetković-Maček, in da bosta v primeru nevarnosti hrvaška in slovenska buržoazija skušali iskati sogovornika v Nemcih, srbska pa v Italijanih (ali Britancih). Izhajajoč iz te ocene, ki je grozila, da bo Jugoslavija razpadla na "protektorate", kar bi utrdilo vpliv Osi na Balkanu, ogrožalo pa koristi SZ v tem prostoru, so Titu sporočali: *"Pod geslom neodvisnosti narodov Jugoslavije, njihove pravice do samoodločbe in medsebojne podpore v boju proti vsakršnemu vsiljevanju je treba v množicah, pa tudi v meščanskih krogih razviti močno agitacijo proti kapitulantskim tendencam v delih buržoazije in vlade v zvezi z razdelitvenimi načrti nemškega in italijanskega imperializma. Partija sicer ne postavlja za geslo obrambe meja sedanje jugoslovanske države in kot izolirana sila tudi ne bo nastopila proti oboroženemu napadu tujih imperialističnih sil, mora pa podpirati prizadevanja v ljudstvu, meščanstvu in v vojski, ki so usmerjena k organizaciji vojaškega odpora. Na ta način bo povečala odpor proti kapitulantskim težnjam in povečala možnosti za oborožen odpor. Če pa bi le prišlo do razdelitve jugoslovanske države na nemške in italijanske protektorate brez oboroženega odpora, mora partija organizirati množice za boj proti izdaji jugoslovanske buržoazije in proti vsiljenim ukrepom tujih imperialističnih sil."*¹⁰

Na podlagi te analize je sekretariat IKKI začrtal tudi politično linijo, ki naj bi jo partija udejanila, če bi se zgodilo najhujše: *"Partija mora upoštevati, da te sile razdelitev Jugoslavije vodijo z obljubo posameznim jugoslovanskim narodom, da jim bodo ustvarile možnosti za nacionalno samostojnost. Partija mora zato ob vsakem vsiljevanju tujih sil toliko intenzivneje poudarjati potrebo po medsebojni podpori jugoslovanskih narodov in mednarodni solidarnosti delovnih ljudi. Kar največjega pomena za organizacijo boja za nacionalno svobodo in neodvisnost jugoslo-*

⁹ Prav tam,

¹⁰ Prav tam.

vanskih narodov je popularizacija mirovne politike Sovjetske zveze, socialističnih ukrepov sovjetske vlade v osvobojenih deželah (Besarabija, Severna Bukovina, za-

hodna Ukrajina, zahodna Belorusija, Litva, Latvija in Estonija) in uresničitev socializma v Sovjetski zvezi, da bi se na ta način simpatije, ki obstajajo do Sovjetske zveze med delovnimi množicami še povečale in pripeljale do odločnega boja za prijateljstvo in najtesnejšo povezavo narodov Jugoslavije s Sovjetsko zvezo."¹¹

Takšno razmišljanje spominja na obvezno propagando Kominterne, obenem pa se vsiljuje tudi misel, da v zgodnji jeseni 1940 v Moskvi niso bili povsem prepričani v trdnost zaveznitva z Nemci. Prav zaradi svojega širjenja v balkanski in baltski prostor je SZ neposredno trčila ob postojanke Nemčije, ki je z zahoda silila na isto območje. To pa je pomenilo, da si je treba med narodi, živečimi v državah, kjer se križata sovjetski in nacistični vpliv, v pričakovanju možnega spopada zagotoviti simpatizerje in soborce. V ta namen je IKKI znova posegla po ideji ljudske fronte in svetovala vodstvu KPJ: "Da bi za skupen boj lahko združila kar najširše množice, naj partija razmisli o smotrnosti priprave bojnih programov za posamezna nacionalna področja in za vso Jugoslavijo s konkretnimi političnimi, gospodarskimi in nacionalnimi zahtevami. Partija naj uporabi vse možnosti sodelovanja - čeprav le glede posameznih vprašanj in za določen čas - z opozicijskimi elementi in opozicijskimi skupinami malomeščanskih strank, pa tudi s socialdemokrati, da bi tako razširila in okrepila bojno fronto proti reakciji, v prid zahtevam množic po obrambi neodvisnosti jugoslovanskih narodov. KPJ se mora z vso energijo pripravljati na naloge, ki so ji postavljene v tej resni situaciji in se usposobiti za izpolnjevanje vodilne vloge delovnih množic Jugoslavije. Pri tem mora dobro paziti na spremembe, do katerih lahko in bo prišlo - deloma zaradi imperialistične vojne, deloma zaradi sprememb v reakcionarnem taboru, in ustrezno prilagoditi svoje trenutne zahteve in taktiko. Kar največjega pomena je nadaljnja organizacijska krepitev partije in mladine ter marksistično-leninistično šolanje njenega kadra; nadalje vzgoja članov partije, še posebno večjega števila delavcev, ki so šele v zadnjem času prišli k stranki. Partija mora s široko agitacijo stalno širiti krog svojih simpatizerjev."¹²

Protokol št. 688 je imel odločilne posledice na politiko KPJ v naslednjih mesecih. V svojem uvodnem referatu na 5. konferenci KPJ, ki je bila od 19. do 23. oktobra v predmestju Zagreba, se je Tito povsem naslonil nanj tako v oceni notranje jugoslovanske politike, mednarodnih razmer in SZ, kot v programu, ki ga je začrtal za nadaljnje organizacijsko delovanje jugoslovanskih komunistov. Zamolčal je seveda tisti del protokola, ki je bil kritičen do njegovih revolucionarnih predlogov, pa tudi zaključni odstavek, v katerem je poziv k obnovitvi ljudske fronte.¹³ Ta pa je bil vključen v sklepno resolucijo konference kot rezultat njenih razprav in dela. V resnici je njen poziv k organiziranju najširših ljudskih množic in k navezovanju stikov z različnimi organizacijami in političnimi osebnostmi, ki bi bile pripravljene sodelovati s komunisti, slonel na ukazu iz Moskve. V resoluciji 5. konference še ni namigov na možnost skupnega oboroženega boja, saj za javno razpravo

¹¹ Prav tam.

¹² Prav tam.

¹³ Josip Broz Tito: *Zbrano delo*, knjiga VI. Ljubljana 1980, str. 14-38.

o tem razmere še niso bile zrele.¹⁴ Dejstvo pa, da je to možnost protokol št. 688 predvidel in tudi narekoval KPJ, kako naj ravna v takšnem primeru, daje sklepom sekretariata IKKI pomen, ki presega politične razmere jeseni leta 1940 in že napoveduje način partijskega delovanja po napadu na Jugoslavijo 6. aprila 1941. V njih je nedvomno mogoče videti že osnutek Protiimperialistične (oziroma osvobodilne) Fronte slovenskega naroda pa tudi že odločitev KPJ za oboroženo vstajo proti nacističnim okupatorjem.

Jože Pirjevec

RESOLUTION NO. 688 OF THE SECRETARIAT OF THE EXECUTIVE COMMITTEE OF THE
COMMUNIST INTERNATIONAL FROM SEPTEMBER 15, 1940

S u m m a r y

In September 1940 the Secretary-general of the Communist Party of Yugoslavia, Josip Broz-Tito - in the document from the Russian archive for the study of documents of most recent history referred to as Walter - asked the Secretariat of the Executive Committee of the Communist International, through Nikola Petrović, a few questions regarding the further direction and activity of CPY. The first question i.e. answer concerned the intended convening of a Party congress which the ECCI advised against "due to the threat of police intervention". The second Tito's question to the Secretariat related to syndical organization of working class. The third one was about formation of armed units for protecting demonstrations against police and was also rejected. The Secretariat opposed Tito's revolutionary fervour also on the matter of overthrowing the government and establishing a people's government. The protocol says: "There are as yet no conditions fulfilled in Yugoslavia to necessitate overthrowing of the government and establishment of a true government of workers and peasants." This answer was already an announcement of parting between the ECCI and CPY leadership which became evident during the war. In September 1940 the Secretariat of ECCI still wasn't considering the possibility of armed conflict between the Soviet Union and Hitler's Germany and insisted on its assessment that the war taking place in Europe was an imperialistic one. They were, however, aware of the possibility that Yugoslavia would, in case of war, disintegrate into "protectorates". In that case the Croatian and Slovene bourgeoisie would seek collaboration with Germans and the Serbian with Italians. Thus Tito was told: "Under the slogan of nations of Yugoslavia, their right of self-determination and mutual support in the struggle against any imposition, you must promote a strong agitation among masses and also among the middle-classes against capitulatory tendencies in relation to partitionist purposes of German and Italian imperialism. He was advised to form a people's front which would link together all "progressive" forces under the guidance of communists. The protocol No. 688 from September 15, 1940, which was signed by W. Pieck, P. Togliatti, K. Gottwald and G. Dimitrov, had a decisive effect on the policy of CPY in the following months.

---

¹⁴ Prav tam, str. 47-67.